

Наталія Крохмаль

*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціології та політології,
(Державний торговельно-економічний університет)*

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ

В умовах війни, що триває в Україні вже 10 років, а особливо з початком повномасштабного вторгнення рф на територію України у лютому 2022 року, держава та громадськість почали замислюватися і говорити про повоєнні наслідки та ризики для української держави. З кожним роком війни все більше розширюється перелік вже наявних наслідків та пов'язаних із ними ризиків, починаючи від початку вторгнення рф у 2014 році, а також говорять про потенційні наслідки та ризики, що тільки окреслюються та можливо настануть.

Серед таких наслідків та ризиків чільне місце посідають соціальні ризики, що вже формують. Про них пишуть, їх прогнозують, характеризують як практики (державна влада, політики, представники органів місцевого самоврядування, експерти, громадські діячі, волонтери, масмедіа та ін.), так і представники наукової спільноти, серед яких аналітичні та соціологічні центри, науково-дослідні установи, національні академії, дослідники у різних галузях науки та ін.

Сьогодні у науковій літературі не склалося одностайної концептуалізації поняття соціального ризику. Пропонують його різні тлумачення, в залежності від наповнюваності та орієнтованості поняття. Зокрема, під «соціальними ризиками слід вважати ті фактори соціально-економічної згуртованості, негативний прояв яких прямо впливає на зниження якості життя людини» [1]. Сучасні ризики, у тому числі і соціальні, на відміну від традиційних, не обмежені у часі та просторово, мають багатофакторну основу та нелінійний характер взаємодії, характеризуються абстрактністю тощо.

Серед найвагоміших соціальних ризиків, що поширюються в період війни в Україні науковці називають: дефіцит якісних робочих місць, звуження демографічного потенціалу, розбалансованість ринку праці, зубожіння, поляризація населення, криза системи соціального захисту, зростання навантаження на соціальні фонди, зниження доступності медичних послуг [1].

Зрозуміло, що у повоєнній Україні ці ризики будуть присутні, оскільки визначають ключові точки соціальної напруги.

До перелічених соціальних ризиків ще можна додати потенційний соціальний конфлікт, що вже зараз вимальовується у суспільстві і який держава намагається вже сьогодні не допустити.

Сутність потенційного соціального конфлікту полягає у поділі українського суспільства в період війни на різні соціальні групи, що мають власні інтереси, сформовані в силу різних об'єктивних та суб'єктивних обставин. Ці інтереси вже неоднозначно сприймаються усім українським суспільством.

Серед таких груп можна назвати:

біженці за кордоном, що сьогодні складають кілька мільйонну спільноту, яка вже адаптувалася у переважній більшості до життя за кордоном (житло, соціальні гарантії, робота, навчання тощо) і про яку активно дискутують у суспільстві щодо їх повернення в Україну після війни. Складається тенденція, що з кожним роком війни, як свідчать опитування, все менший відсоток біженців планує повертатися

додому. Не аналізуючи тих представників цієї групи, що вже не планують повертатися додому, все ж постає питання до тих, хто повернеться. Яким чином ці люди будуть заново інтегруватися у змінене війною українське суспільство? Наскільки саме суспільство готове прийняти цю категорію людей беззастережно і «радо»? Адже уже сьогодні загальновідомими є факти того, що частина населення, що залишилося в Україні під час війни, негативно ставиться до біженців у контексті патріотизму, наприклад, коли біженці за кордоном розповідають знайомим, що не виїздили за кордон і увесь цей час перебували на території України, що вони патріоти і переживають за батьківщину, то у частини людей в Україні це викликає неприйняття та негативні емоції;

внутрішньо переміщені особи (ВПО), які виїхали із окупованих територій і намагаються налагодити своє життя у нових умовах. Різні ситуації та обставини, у яких перебувають представник цієї групи населення, спричиняють низку соціальних проблем, які влада у повному обсязі не спроможна вирішити, зокрема надавати допомогу, профінансувати різні соціальні послуги тощо. Тому допомагають громадські та міжнародні організації у межах різних проектів, ВПО підтримують волонтери, прості люди. Але знову ж таки стоїть питання повернення додому і «повторна» інтеграція у місцеве середовище, впорядкування сімейних, родинних, сусідських, дружніх та інших видів стосунків та відносин, налагодження відносин з тими, хто перебував в окупації чи на прифронтових територіях. І у цьому плані також усе неоднозначно;

люди з окупованих територій, які після повернення у склад української держави, матимуть як і інші названі групи процес «повторної» інтеграції в змінене українське суспільство, де можлива і недовіра суспільства до таких людей, «полювання на відьом» тощо. Особливо це стосується частини населення, що є відкритими колаборантами та прихильниками росії, яких не можна назвати колаборантами, і які не виїхали під час звільнення територій до росії і залишилися жити на місцях. Як до них будуть ставитися сусіди та місцеві після перемоги?

люди з прифронтових територій. За прогнозами аналітиків та експертів навіть після війни будуть відбуватися зіткнення на кордонах росії з Україною. В силу таких обставин, яким чином будуть відстоюватися інтереси цієї численної групи населення? Як буде налагоджуватися їх життя в умовах миру, але під постійним прицілом?

Узагальнюючи можна констатувати, що серед соціальних ризиків перелічених груп населення за територіальною ознакою є їх повторна інтеграція в українське суспільство, що може спричинити соціальну напругу чи навіть соціальний конфлікт. Але уже зараз держава намагається не допустити такого розвитку подій, просуваючи ідею того, що кожен має право на вибір того як забезпечити себе під час війни, обирати собі місце перебування тощо і відповідно суспільство не має конфліктувати і негативно ставитися до людей, які зробили власний вибір, бо усі мають поважати вибір один одного.

Отже, вже сьогодні науковцями та практиками окреслено чималу кількість соціальних ризиків, що вже існують в Україні у період воєнного стану, і які можливо залишаться у повоєнний період. Поряд з ними інтерес викликає і такий соціальний ризик як наслідки «повторної» інтеграції в українське суспільство соціальних груп, що перебувають за кордоном, на прифронтових територіях, переїхали по території України та ін. Наскільки люди, що залишилися вдома і не

мігрували у період війни сприймуть тих, хто повернувся, враховуючи політичні, національні, економічні, соціальні, моральні, етичні та інші причини і наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко, Р. В., Яценко, Л. Д. Соціальні ризики України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. №7. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-07-01>